

Струка (назив):	КУЛТУРА И УМЈЕТНОСТ	
Занимање (назив):	МУЗИЧКИ САРАДНИК - ТЕОРЕТИЧАР	
Предмет (назив):	СОЛФЕЂО	
Опис (предмета):	СТРУЧНИ ПРЕДМЕТ	
Модул (наслов):	МЕЛОДИКА; ИНТОНИРАЊЕ И ОПАЖАЊЕ; ДИКТАТИ	
Датум: 2023. г.	Шифра:	Редни број: 07
Сврха		
Развијање музичког слуха, музикалности, музичког мишљења, музичке меморије, способности интерпретације, перцепције и разумијевања музичких садржаја предвиђених наставним програмом за трећи разред средње музичке школе.		
Специјални захтјеви / Предуслови		
Завршен други разред средње музичке школе. Обавезно прожимање рада на сва три модула/пет предметних подручја, на сваком часу.		
Циљеви		
- контуирани развој апсолутног, релативног, мелодијског и хармонског слуха, музикалности, опште, музичке и емоционалне интелигенције, различитих когнитивних способности, рад на музичкој меморији као и даљи рад на развијање интересовања и љубави према музици и умјетности уопште; - стицање нових, координација и систематизација усвојених знања, искустава и вјештина у функцији схватања, перцепције, рецепције, репродукције и продукције музике; - развијање интерпретативних способности за гласовну репродукцију тонских висина, мелодијских мотива и мелодијских примјера предвиђених програмом за трећи разред средње музичке школе (СМШ); - развијање способности разумијевања музичког садржаја – развој музичког мишљења. Упознавање, савладавање и озвучавање основних појмова из теорије музике, који су предвиђени програмом за трећи разред средње музичке школе; - неометано и непрестани рад на повезивању перцепције и рецепције музике: од нотне слике до звука и од звука до нотне слике (записа); - оспособљавање ученика да гласом изведу нотни текст (<i>a prima vista</i>) и да звук, који чују, могу свјесно да идентификују; - корелација и интеракција наставе солфеђа са инструменталном наставом, наставом соло пјевања, хора и наставом теоријских предмета.		
Теме		

1. Даљи рад на фиксацији тонова/ступњева у оквиру дур-мол и модалног музичког система и хармонских функција
2. Даљи рад на утврђивању љествица фолклорног изворишта и осмогласног музичког система
3. Даљи рад на модусима (староцрквеним љествицама) и увод у пентатонику
4. Рад на хроматским низовима и љествицама
5. Даљи рад на алтерацијама
6. Дијатонске и хроматске модулације - обрада и утврђивање тоналитета до седам предзнака
7. Рад на пјевању инструктивних примјера и примјера из литературе (барок, класика, романтизам, импресионизам) навјежбано и *a prima vista*
8. Пјевање етида са инструменталном пратњом
9. Рад на развоју хармонског слуха - пјевање двогласних и вишегласних пјесама, инструктивних примјера и примјера из литературе

ИНТОНИРАЊЕ И ОПАЖАЊЕ

- Интонирање и опажање појединачних, дијатонских тонова у одређеном тоналитету дур-мол система а) у гласовном регистру – солмизацијом ; б) у ширем регистру – изговором тонских имена или писменом реализацијом одслушаних тонских висина)
- Опажање апсолутних висина тонова
- Интонирање и опажање појединачних и групе тонова у љествицама модалног музичког система (дорски, фригијски, лидијски и миксолидијски), анхемитонске пентатонске љествице, молдур љествице и у љествицама фолклорног изворишта (баклански и цигански мол)
- Интонирање и опажање појединачних, стабилних алтерованих тонова у тоналитету који се обрађује.
- Препознавање, интонирање и опажање групе тонова (мотива) за скокове у одређени ступањ љествице која се утврђује; мутационих мотива; модулационих мотива; мотива који у себи садрже хроматске скретнице, пролазнице и хроматске низове.
- Интонирање и опажање штимова од камертона (тоналитета који се обрађују)
- Интонирање и опажање двозвука, интервала
- Интонирање и опажање појединачних тонова из двозвука, трозвука и вишезвука (сопран, бас, тон у средини,...)
- Интонирање и опажање кратких мотива у двогласу или вишегласју (горње или доње дионице)
- Интонирање и опажање акордских склопова навише и наниже
- Интонирање и опажање трогласних хармонских веза
- Опажање мјере и тонског рода (народних пјесама и примјера из литературе извођених од стране наставника или помоћу ИКТ)
- Опажање тонских боја (тембра) инструмента

ДИКТАТИ

- Записивање дијатонских тонова у једном и два линијска система (виолински и бас кључ) одређеног тоналитета, модуса и анхемитонске пентатонске лествице.
- Записивање стабилних алтерованих тонова у једном и два линијска система (виолински и бас кључ) одређеног тоналитета.
- Записивање тонова у једном и два линијска система (виолински и бас кључ) одређеног модуса/пентатонике која се обрађује.
- Записивање групе тонова, мотива и фраза у једном или два линијска система у тоналитету/модусу/пентатоници која се обнавља или обрађује
- Записивање апсолутних висина тонова (h, a - d²)
- Записивање штимова датих од камертона
- Записивање горњег или доњег фактурног слоја двогласног примјера
- Записивање највишег или најнижег фактурног слоја у зависности од регистра акордске пратње
- Записивање слободно полифоних двогласних диктата
- Записивање каденце (вариране ритмички и мелодијски) разложене и аутентичне, симултано
- Записивање главних мотива или тема из умјетничке музике помоћу ИКТ
- Записивање народне пјесме са текстом у извођењу наставника или помоћу ИКТ
- Записивање једногласних мелодијских диктата, свираних по двотактима и фразама у оквиру градива из мелодике
- Записивање музичких (мелодијских) диктата репродукованих са раличитих боја инструмената (гудачки и дувачки инструменти)
- Записивање појединачних фактурних слојева вишегласних примјера и записивање трогласних хармонских веза.
- Записивање ритмичких мотива (према принципу "Дандело", или на задатим тоновима дурског или молског пентахорда – септахорда)
- Записивање ритмичких диктата на једној линији

Тема	Исходи учења			Смјернице за наставнике
	Знања	Вјештине	Личне компетенције	
	Ученик је способан да:			

1. Фиксација тонова и ступњева у оквиру дур-мол система и у оквиру хармонских функција; - Фиксација тонова у оквиру модалног система; - Фиксација тонова у оквиру анхемитонске пентатонске љествице; - Фиксација тонова у оквиру љествица фолклорне грађе; - Фиксација алтерованих тонова; - Утврђивање функционалног мишљења	- именује (солмизацијом и абecedом), препозна и запише све тонске висине у виолинском, бас и алт кључу; - брзо примјењује многостраност љествичних тонова; - наведе и објасни основне функције у тоналитету; - да свјесно и лако повезује осамостаљена имена тонова, односно једних те истих солмизационих слогова са звучношћу различитих тонских функција; - зна да наведе „стабилне“ и „лабилне“ алтерације у тоналитетима који се обрађују.	- препозна, интонира и запише дијатонске тонове, као и појединачне тонове сукцесивно интерпретиране од стране наставника у тоналитету који се обрађује; - транспонује и интонира солмизацијом напамет научене мотиве за скокове у одређени тон/ступањ тоналитета; - усвојене мелодијске мотиве примијени у диктату (усмено или писмено); - интонира различите варијанте каденци; - сам компоњује каденцу у задатом тоналитету, ритмичкој врсти и уз примјену одређених ритмичких фигура.	- процијени сам себе и свој рад на фиксацији основних тонова и ступњева у оквиру хармонских функција; - да спозна и оправда важност рада на развоју функционалног мишљења; - примјењује стечена знања и вјештине из овог модула на остале области, нарочито на интерпретацију музике, (корелација са главним и стручним предметима); - развија одговорност према раду и схвата важност континуираног рада.	- приликом поставки нових мелодијских појава и појмова поштује основни принцип смјер наставе звук – слика – тумачење; - константно ради на повезивању звука и слике; - код ученика развија апсолутни и релативни слух; - стално инсистира на прожимању свих елемената наставе солфеђа (мелодика, интонирање и опажање, диктат, ритам, теорија музике, слушање музике, импровизација и музичко стваралаштво) како би се обезбиједио квалитетан, динамичан и успјешан рад на сваком појединачном елементу наставе солфеђа; - преко звучних представа (<i>мотива</i>), пјесама, и мелодијских инструктивних примјера и примјера из музичке литературе постави (утврди) скокове у одређене тонове/ступњеве тоналитета (љествичне/алтероване) који су планирани програмом за трећи разред СМШ; - постави хармонске основе које су неопходне за издвајање тонова (солмизационих слогова) од звучности тонских функција и њихово лако међусобно спаривање унутар свих могућих варијанти, односно, да ради на
---	---	--	---	--

				развоју способности везивања једног те истог солмизационог слога за различите тонске функције; - примјењује апсолутну романску солмизацију; - код ученика развија сигурно и спонтано интонирање појединачних и групе тонова; - константно ради на транспоновању мотива за скокове у одређене тонове/ступњеве дур-мол и модалног музичког система; - ради са ученицима опажање појединачних тонова у различитим регистрима и њихово записивање у виолинском, бас и алт кључу; - примјењује различите варијанте каденце.
2. Даљи рад на утврђивање љествица фолклорног изворишта и осмогласног музичког система. - Рад на мутацији - поларност дура и мола	- да именује тонове балканског и циганског мола као и молдур љествице од задатог тона, навише и наниже; - зна да наведе карактеристике и разлике између I, V и VI гласа стихира <i>На Господи возвах</i> у српском осмогласном музичком систему;	- интонира и опажа примјере из народне и умјетничке музике за поставку балканског мола, циганског мола и молдур љествице; - опази, идентификује и запише љествичне тонове балканског, циганског мола и молдура интерпре-	- реално процјењује лични ангажман и напредак; - процијени сам себе и свој рад на савладавању балканског мола, циганског мола и молдура;	- преко звучних представа и мелодијских примјера ради на утврђивању балканског мола, циганског мола и молдура; - ради са ученицима на интонирању и опажању балканског мола, циганског мола и молдура; - ради на транспоновању љествичних низова;

	- брзо именује тонове истоименог тоналитета супротног тонског рода; - брзо изговара мутационе облике дурских и молских квинтакорада; - задати примјер у дурском тонском роду напише у истоименом молском и обрнуто; - зна да транспонује љествичне низове на друге тонске висине.	- тиране од стране наставника; - интонира различите варијанте каденци балканског и циганског мола и молдура; - отпјева инструктивни примјер, примјер из <i>Осмогласника</i> или народну пјесму <i>a prima vista</i> које садрже мутације или друге елементе српског музичког фолклора; - интонира један примјер у оба тонска рода; - препозна и разликује молски и дурски тонски род; - интонира вокализе које садрже мутације; - изводи примјере који садрже промјене мјере; - изводи једногласне српске традиционалне пјесме и пјесме са простора БиХ;	- процијени сам себе и свој рад на савладавању појаве мутације у српском народном и црквеном пјевању; - тежи непрекидном усавршавању.	- интонира са ученицима различите варијанте каденци балканског мола, циганског мола и молдура; - примјењује ИКТ за рад на опажању љествичних низова и тетрахорда; - даље упознаје ученике са српским црквеним народним пјевањем и осмогласним музичким систем кроз примјере из уџбеника <i>Осмогласник</i>, Стевана Стојановића Мокрањца; - емитује звучне примјере стихира <i>На Господи возвах</i> I, V и VI гласа; - ради на развоју музичке креативности и стваралаштву код ученика; - ради на развоју вокалне технике и чисте интонације; - користи вокализе за распјевање као вид припреме за рад на мутацији; - користи примјере из музичке традиције српског али и других народа и народности за рад на мутацији; - развија сензибилитет слуха за разликовање тонских родова, за изграђивање интонације и разумијевање тонских збивања; - ради на мутацији консонантних квинтакорада C-dura;
--	--	---	--	---

		- да истовремено транспонује и интонира љествичне низове на задате тонске висине.		- користи један примјер за пјевање у оба тонска рода; - интонира са ученицима различите варијанте каденци наизмјенично у оба тонска рода; - у настави примјењује етиде са елементима српског музичког фолклора.
3. Даљи рад на модусима (староцрквеним љествицама) и увод у пентатонику	- зна да, на основу стечених знања у претходном разреду, кроз анализу одређеног модалног музичког примјера препозна и утврди у ком модусу је примјер (дорски, фригијски, лидијски и миксолидијски), зна да именује тонове тетрахорда и љествице обрађених модуса од било ког задатог тона; - зна да објасни термин модуси „чистих боја“; - зна да наведе карактеристичне тонове и интервале који се налазе у оквирима одређених модалних љествица;	- интонира мелодијске примјере из литературе који су служили за поставку модуса; - да интонира и препозна љествично кретање мелодија четири модуса (дорски, фригијски, лидијски и миксолидијски) у обиму октаве или тоничне квинте навише и наниже; - интонира каденце у модусима; - препозна научени мелодијски примјер за обрађене модусе; - изведе одређени број модалних примјера	- оцјени свој рад на модусима и анхемитонској пентатонској љествици.	- води ученика од дур-мол ка модалном систему (мол- дорски и фригијски ; дур-лидијски и миксолидијски) научи ученике за сваки модус бар по један примјер из литературе; - примјењује слушање модалних композиција (ренесанса и барок); - води ученике од дур - мол ка модалном систему (мол: дорски и фригијски ; дур: лидијски и миксолидијски); - увјежбава са ученицима брзо изговарање тетрахорда и љествица обрађених модуса; - утврди рад са модусима „чистих боја“; - теоријски утврди љествични састав модуса и укаже на специфичне тонове и интервале који се налазе у оквирима модалних љествица; - са ученицима ради на анализама модалних примјера из умјетничке музике;

	- зна да именује анхемитонску пентатонску љествицу.	у двогласним и вишегласним аранжманима; - интонира скок из било којег ступња у карактеристичан тон модуса; - интонира и опажа анхемитонску пентатонску љествицу; - компоњује кратке примјере у пентатоници.		- обради са ученицима одређени број модалних примјера примјењујући исон (бордун) као пратећи глас; - обради са ученицима одређени број двогласних и вишегласних модалних примјера; - успоставља корелацију са наставним садржајима других стручних предмета - упозна ученике се анхемитонском пентатонском љествицом.
4. Рад на хроматским низовима и љествицама	- објасни разлику између хроматског и дијатонског полустепена; - да именује хроматске низове навише и наниже од задатог тона; - да именује хроматску дурску и хроматску молску љествицу навише и наниже.	- интонира и опажа хроматске низове и љествице (у обиму октаве); - пјева и опажа хроматске пролазнице и скретнице навише и наниже уз хармонску пратњу; - уз помоћ наставника интонира хроматску љествицу навише и наниже.	- процијени своје дигиталне компетенције; - оцијени свој рад на хроматским скретницама, пролазницама и низовима.	- ради на испјевавању хроматских пролазница, скретница и хроматских низова уз клавирску пратњу; - ради са ученицима на интонирању и опажању хроматских низова навише и наниже уз хармонску пратњу; - примјењује примјере из литературе који садрже хроматске низове у кретању навише и наниже; - објасни ученицима разлику између хроматског и дијатонског полустепена – Питагорина подјела цијелог степена на девет кома;

				- у настави користи инструктивне, и примјере из умјетничке литературе који у себи садрже хроматске низове.
5. Даљи рад на алтерацијама	- зна да наведе „стабилне“ и „лабилне“ алтерације у тоналитетима који се обрађују; - брзо именује вођице (VII ступањ) за сваки дурски/молски тоналитет; - именује интервал прекомјерне и умањене кварте и квинте од слободно задатог тона; - именује интервал умањене терце од слободно задатог тона и у тоналитету;	- да са више лакоће интонира и опажа примјере који садрже <i>стабилне</i> алтерације; - транспонује и интонира солмизацијом напамет научене мотиве за скокове у одређени алтеровани тон навише и наниже; - интонира навише и наниже од слободно задатог тона интервал умањене терце; - интонира навише и наниже од слободно	- оцијени свој рад на <i>стабилним</i> алтерацијама.	- да научи и утврди са ученицима кратке мотиве напамет за скокове у стабилне алтероване тонове; - користи модални музички систем у раду на поставци и утврђивању стабилних алтерација (лидијски, фригијски и миксолидијски); - користи балкански мол за рад на поставци и утврђивању повишеног IV ступња; - рад на алтерацијама примјењује у тоналитетима обрађеним у претходном разреду; - ради на интонирању умањене терце;

	- зна да кроз анализу идентификује појаву <i>стабилне</i> и <i>лабилне</i> алтерације у одређеном музичком примјеру.	задатог тона интервале прекомјерне и умањене кварте и квинте; - пјева једногласне и двогласне примјере који садрже стабилне алтерације; - транспонује обрађене примјере који садрже стабилне алтерације у тоналитете за велику секунду навише и наниже; - изводи примјере који садрже постепен улазак и излазак из лабилне алтерације; - изводи скокове у стабилне алтерације и скокове из стабилних алтерација у љествичне тонове.		- ради на интонирању прекомјерних и умањених кварта и квинти; - у настави примјењује једногласне и двогласне инструктивне и примјере из литературе који садрже <i>стабилне</i> алтерације; - постепено уведе ученике у извођење и схватање <i>лабилних</i> алтерација; - да након звучне поставке алтерованих акорада да неопходна теоријска тумачења; - на настави примјењује ИКТ за слушање примјера из умјетничке литературе који садрже алтерације; - са ученицима анализира примјере из литературе који садрже алтерације; - ради заједно са ученицима на транспоновању обрађених примјера који садрже стабилне алтерације у тоналитете за велику секунду навише и наниже; - постиже корелацију са садржајима главних предмета (инструмент/соло пјевање).
--	---	--	--	--

6. Дијатонске и хроматске модулације, модулативна иступања и тонални скокови у доминантни, субдоминантни, паралелни и тоналитете терцне сродности	- прави разлику између дијатонске и хроматске модулације те модулативног иступања и тоналног скока; - наведе примјере модулативног иступања и тоналног скока; наведе примјер и кроз пјевање у себи изврши анализу одређене композиције; - кроз анализу препозна и обиљежи дијатонску или хроматску модулацију у терцни, доминантни и субдоминантни тоналитет.	- да са више лакоће и емоције изводи инструктивне примјере, примјере из умјетничке литературе <i>a prima vista</i> које садрже дијатонску и/или хроматску модулацију, модулативно иступање и/или тонални скок у терцни, доминантни или субдоминантни тоналитет; - интонира постављене и утврђене кратке модулативне мотиве; - компоује краћи мелодијски примјер који садржи дијатонску модулацију, модулативно иступање и/или тонални скок; - интонира дијатонске и хроматске вођице и њихова разрјешења; - компоује примјер за пјевање с листа/ диктат; - да извођење мелодијских примјера	- подржи аргументима начин и пут рада на дијатонским и хроматским модулацијама у тоналитете који су планирани у првом, другом и трећем разреду СМШ; - емотивно и когнитивно изводи модулативне примјере.	- упоређо са радом на алтерацијама, перманентно прожима рад на дијатонским и хроматским модулацијама и на тај начин изврши звучну припрему за обраду дијатонских и хроматских модулација на наставном предмету хармонија у четвртом разреду СМШ; - упозна и утврди аудитивно, визуелно и теоријски ученике са дијатонским и хроматским модулацијама, модулативним иступањима и тоналним скоковима планираних за трећи разред СМШ; - научи одређени број мотива, инструктивних примјера, примјера из умјетничке литературе и народних пјесама које садрже дијатонску/хроматску модулацију, модулативно иступање и/или тонални скок у паралелни/терцни, доминантни или субдоминантни тоналитет; - ради на интонирању и опажању модулативног иступања и тоналног скока; - ради на иступању у „фригијско поље“. - ради на анализи музичких дјела, научи ученике да у нотном тексту препознају и обиљеже дијатонске и лакше хроматске модулације;
---	---	--	---	---

		доведе до умјетничког нивоа; - изводи мелодијске етиде са клавирском пратњом.		- прожима рад на модулацијама са модулом Теорија музике како би обезбиједио схватање природе дијатонских и хроматских модулација што ће у многосте олакшати савладавање ове материје у настави хармоније у четвртој разреду СМШ); - настави рад на прожимању дура и паралелног мола тј. рад на памћењу двије тоничне квинте; - остварује корелацију са садржајима главних предмета (инструмент/соло пјевање); - ради на фразирању и умјетничкој интерпретацији мелодијских примјера предвиђених наставним програмом за трећи разред СМШ.
7. Рад на пјевању инструктивних примјера и примјера из умјетничке литературе (ренесанса, барок, класика, романтизам и импресионизам) навјежбано и а prima vista - Обрада и утврђивање тоналитета до седам предзнака – формирање група према паралелним и	- током прегледа нотног текста пјевањем у себи изврши анализу (хармонску и формалну) примјера; - зна да наведе основне карактеристике и разлике између стилова ренесанса, барок, класика, романтизам, импресионизам. објасни и прикаже схему група тоналитета, формираних према консонантним	- да пјева инструктивне примјере и примјере из умјетничке литературе а <i>prima vista</i> са свим музичким елементима (динамика, фразирање, агогика, темпо, артикулација,...); - да емотивно и естетски доживи и интерпретира примјере из умјетничке литературе (ренесанса, барок, класика,	- процјени сам себе и свој рад на интерпретацији обрађених народних пјесама, инструктивних примјера или примјера из литературе за рад на пјевању с листа.; - емотивно и когнитивно	- ради на примјерима за пјевање с листа са и без припреме; - приликом припреме примјера за пјевање с листа ради на интонирању каденци, штима, љествице, опајњу и интонирању појединачних и групе тонова, интонирању мотива за скокове у одређени ступањ и примјењује визуелна наставна средства – табулатор; - захтјева од ученика да примјере изводе музикално и уз поштовање свих ознака;

истоименим тоналитетима - Могући путеви обраде тоналитета по групама: Прва група: d – D- h-H-gis ; F-f-As-as-Ces Друга група: a-A-fis-Fis-dis; C-c-ES-es-Ges Трећа група: e-E- cis-Cis-ais; G-g-B-b-Des - слушање музике	квинтакордима Це-дура; (блискост тоналитета по звучности); - наведе и разликује тоналитете до седам повисилица и снизилица у предзнаку; - зна брзо да одреди број и наведе повисилице или снизилице у предзнаку за сваки тоналитет обрађен у трећем разреду СМШ; - изговори ланац дурских квинтакорда.	романтизам и импресионизам); - да импровизује у оквиру задате хармонске прогресије и музичке форме; - способан да пјева обрађене каденце и љествице; - препозна, интонира и запише љествице и штимове тоналитета који се обрађују у трећем разреду СМШ; - препозна, интонира и запише кратка мелодијско-ритмичка кретања и скокове у тоналитету који се обрађује; - отпјева народну пјесму <i>a prima vista</i> са свим музичким елементима; - импровизује мелодију у одређеном тоналитету; - компонује кратке примјере за пјевање с листа.	доживи отпјеван или слушани примјер.	- користити примјере из литературе у циљу упознавања ученика са одређеним стиловима у умјетничкој музици и њиховим карактеристичним елементима, (као дио процеса музичког образовања); остварује корелацију са садржајима предмета Хармонија и Музички облици; - поштује принцип редослиједа и начина обнављања тоналитета у којем доминира звучна (аудитивна) поставка; - приликом обраде и обнављања тоналитета користи принцип прожимања истоимених и паралелних тоналитета; - приликом поставке (обнављања) љествица/ тоналитета користи звучне представе – примјере из традиционалне и умјетничке музике; - приликом утврђивања тоналитета сажима два различита приступа: преко паралелних љествица и радом на истоименим тонским родовима - мутација (поларност дура и мола); - примјењује примјере из литературе. - примјењује вокализе и ради на испјевавању консонантних квинтакорда Це-дура; - ради на пјевању љествица у поступном и терцном кретању навише и наниже;
--	--	---	---	--

				- увјежбава квинтни круг у оба смијера и ланац дурских квинтакорада; - оправда изабрани начин и пут обраде тоналитета; постави/обнови штимове тоналитета који су планирани за обраду у трећем разреду СМШ; - примјењује ИКТ у настави.
8. Пјевање етида са инструменталном пратњом - слушање музике	- током прегледавања нотног текста пјевањем у себи изврши анализу етиде са инструменталном пратњом.	- да уз инструменталну пратњу наставника интерпретацију одређеног мелодијског примјера доведе до умјетничког нивоа; - сам интерпретира одређени број примјера на хармонском инструменту, као и да буде способан да се сам прати на (хармонском) инструменту и истовремено гласом (солмизацијом) изводи одређени примјер; - једну дионицу двогласног примјера изводи пјевањем док другу свира на инструменту.	- критички просуди изабране примјере за рад на пјевању етида са инструменталном пратњом; - емотивно и когнитивно доживи отпјеван или слушани примјер.	- примењује у настави рад на пјевању етида с хармонском пратњом ради постизања чистије и сигурније интонације код ученика, спонтанијег и флуентног пјевања, ритмичке прецизности и даљем развоју хармонског слуха; - развија код ученика музичку креативност; - ради на емотивном и умјетничком извођењу примјера; - рад на емотивно-когнитивном слушању музике.

9. Рад на развоју хармонског слуха - пјевање двогласних и вишегласних пјесама, четворогласних Бахових корала инструктивних примјера, примјера из умјетничке литературе и традиционалне народне пјесме	- током анализе нотног текста и пјевањем у себи изврши хармонску и формалну анализу двогласног и вишегласног инструктивног примјера, примјера из умјетничке литературе или народну пјесму; - импровизује мелодију; - да користи одређене софтвере за рад на хармонским везама и тоналитетима који су предвиђени за обраду у трећем разреду СМШ.	- интонира и опажа каденце свих обрађених тоналитета; - интонира и опажа штимове свих обрађених тоналитета; - интонира и опажа акорде; - интонира и опажа строге хармонске везе; - учествује у двогласном и вишегласном извођењу примјера (<i>a prima vista</i>) који одговарају садржајима и захтјевима трећег разреда СМШ; - импровизује мелодију на задату хармонску пратњу; - учествује у двогласном и вишегласном извођењу примјера из домена народне традиционалне музике; - изводи мелодијске етиде са клавирском пратњом.	- процијени свој рад на развоју хармонског слуха; - сам процијени свој рад и успјех у заједничкој интерпретацији двогласних и вишегласних примјера	- систематски и методички развија код ученика хармонски слух; - ради на интонирању и опажању акорада; - ради на интонирању и опажању каденци; - ради на интонирању и опажању хармонских веза; - неопходно је непрестано прожимање сва четири модула, на сваком часу; - систематски и методички развија способност учествовања у двогласним и вишегласним вокалним и вокално-инструменталним композицијама, народним и примјерима из литературе (исон, бочно, супротно, паралелно пјевање) и у складу са наставним садржајима планираним за трећи разред СМШ; - користи одређене софтвере за рад на хармонским везама и тоналитетима; - примјењује рад на мелодијским етидама са клавирском пратњом.
---	---	--	---	--

ИНТОНИРАЊЕ И ОПАЖЊЕ - Интонирање и опажање појединачних, дијатонских и алтерованих тонова у одређеном тоналитету дур-мол система а) у гласовном регистру – солмизацијом ; б) у ширем регистру – изговором тонских имена или писменом реализацијом одслушаних тонских висина	- именује (солмизацијом и абecedом), препозна и запише све тонске висине у виолинском и бас кључу; - брзо примјењује многостраност љествичних тонова; - наведе и објасни основне функције у тоналитету. - наведе стабилне алерације у тоналитету који се обрађује.	- препозна, интонира и запише појединачне тонове сукцесивно интерпретиране од стране наставника у тоналитету, модусу, анхемитонској пентатоници и љествицама фолклорног изворишта у свим регистрима; - препозна, интонира и запише појединачне стабилно алтероване тонове.	- процијени сам себе и свој рад; - примјењује стечена знања и вјештине из овог модула на остале области, нарочито на интерпретацију музике; - развија одговорност према раду и схвата важност континуираног рада.	- ради на интонирању и опажању појединачних тонова у одређеном тоналитету дур-мол музичког система (модусу, љествицама фолклорног изворишта, пентатонској љествици) и стабилних алтерација; - инсистира на познавању мотива за утврђивање скокова у дијатонске и алтероване тонове (обавезно коришћење солмизације); - инсистира на томе да у редослиједу и начину обнављања тоналитета (модуса) доминира звучна (аудитивна) поставка; - сваки час ради на интонирању и опажању.
- Опажање апсолутних висина тонова	- разумије и образложи искључивост једностраног абecedног именовања појединих тонова у низу од h до d².	- да опажа (усмено и писмено) апсолутне висине тонова у обиму од h до d².	- реално процјењује лични ангажман и напредак.	- ради систематично и континуирано на опажању апсолутних висина тонова у обиму од h до d². Прво од a¹ до d², а затим од e¹ до a¹, h до e¹ и на крају цијели обим.
- Интонирање и опажање појединачних и групе тонова у љествицама модалног музичког система (дорски, фригијски, лидијски и)	- зна да именује абecedом тонове љествица модалног музичког система (дорски, фригијски, лидијски и миксолидијски), анхемитонске пентатонске љествице, молдур љествице	- препозна, интонира и запише тонове и кратка мелодијско-ритмичка кретања и скокове у: модусу који се обрађује, анхемитонској пентатонској љествице,	- тежи непрекидном усавршавању.	- инсистира на учењу мотива напамет за утврђивање скокова (обавезно коришћење солмизације); - стално прожима рад на свим елементима наставе солфеђа (мелодика, интонирање и опажање, диктати, ритам и теорија

миксолидијски), анхемитонске пентатонске љествице, молдур љествице и љествицама фолклорног изворишта (баклански и цигански мол)	и тонове љествица фолклорног изворишта (баклански и цигански мол).	молдур љествици и у љествицама фолклорног изворишта (баклански и цигански мол).		музике) како би се обезбједио квалитетан, динамичан и успјешан рад на сваком појединачном елементу у процесу музичког описмењавања; - користи примјере из српске традиционалне народне музике, као и музике других народа, у циљу упознавања и очувања традиције, идентитета и естетског цјевања.
- Интонирање и опажање појединачних, стабилних алтерованих тонова у тоналитету који се обрађује (тоналитетима који су утврђени у првом, другом и трећем разреду СМШ)	- зна да именује абecedом стабилне и лабилне алтероване тонове у тоналитету који се обрађени у првом, другом и трећем разреду СМШ.	- препозна, интонира и запише кратка мелодијско-ритмичка кретања који садрже алтероване тонове; - запише напамет научене мотиве за скокове у одређени ступањ љествице или алтерован тон (стабилне алтерације).	- реално процјењује лични ангажман и напредак у раду на алтерацијама.	- инсистира на познавању мотива за утврђивање скокова у дијатонске и алтероване тонове (обавезно коришћење солмизације).
- Препознавање, интонирање и опажање групе тонова (мотива) за скокове у одређени ступањ љествице која се утврђује; мутационих мотива; модулационих мотива; мотива који у себи	- запише напамет научене мотиве за скокове у одређени ступањ љествице или алтерован тон (стабилне алтерације).	- препозна, интонира и запише кратка мелодијско-ритмичка кретања за скокове у одређени ступањ љествице која се утврђује; мутационих мотива; модулационих мотива; мотива који у	- реално процјењује лични ангажман и напредак у раду на скоковима у одређене ступње тоналитета.	- ради на интонирању и опажању групе тонова и мотива (скокова у одређени ступањ љествице и алтеровани тон), мутационих и модулационих мотива; - инсистира на познавању мотива за утврђивање скокова у дијатонске и алтероване тонове (обавезно коришћење солмизације).

садрже хроматске скретнице, пролазнице и хроматске низове		себи садрже хроматске скретнице, пролазнице и хроматске низове; - компоује диктате.		
- Интонирање и опажање штимова од камертона (тоналитета који се обрађују)	- зна да именује абecedом тонове штимова од камертона (тоналитета који се обрађују).	- да препозна, интонира и запише штимове тоналитета који су обрађени у првом, другом и трећем разреду СМШ; - прецизно интонира наниже квинтакорд и секстакорд дурског и молског трозвука.	- реално процјењује лични ангажман и напредак у раду на штимовима.	- систематично и методички ради на интонирању и опажању штимова од камертона (тоналитета који се обрађују); - да ради и инсистира на веома спором интонирању до постизања аутоматизма, без увођења опажања прије постизања аутоматизма у интонирању штимова.
- Интонирање и опажање двозвука/интервала, - Интонирање и опажање појединачних тонова из двозвука, трозвука и вишезвука (сопран, бас, тон у средини,...) - Интонирање и опажање кратких мотива у двогласу или вишегласју (горње или доње дионице)	- именује лествичне интервале, хармонске и интервале од слободно датог тона, навише и наниже.	- препозна и интонира двозвуке (интервале) у тоналитету и од слободно задатог тона; - препозна и интонира појединачно тонове двозвука; - интонира и опажа кратке мотиве у двогласу.	- процијени сам себе и свој рад на интонирању и опажању двозвука.	- систематично и методички ради на интонирању двозвука/интервала у тоналитет и од слободно задатог тона навише и наниже; - систематично и методички ради на опажању двозвука/интервала; - ради на интонирању и опажању кратких мотива у двогласу (горње или доње дионице); - систематски и методички развија способност учествовања у двогласним и

				вишегласним вокалним и вокално-инструменталним композицијама, народним и духовним примјерима из литературе (бочно, супротно, паралелно кретање).
- Интонирање и опажање трозвука и свих врста септакорда у основном облику и малог дурског у обртајима. - Интонирање и опажање трогласних хармонских веза	- именује акорде од слободно датог тона, навише и наниже (дурски, молски и квинтакорд умањеног трозвука са обртајима, прекомјерни (без обртаја) и свих врста септакорда у основном облику и малог дурског у обртајима.,тврдо умањени трозвук и септакорд; - аудитивно и визуелно идентификује тражени фактурни слој из вишегласног примјера који наставник интерпретира или се слуша са носача звука или ИКТ;	- опази, идентификује и интонира појединачне трозвука и четворозвука (сопран, бас, тон у средини,...); - интонирање и опажање кратких мотива у вишегласју (горње или доње дионице); - интонира акорде навише и наниже од слободно датог тона (дурски, молски и умањени квинтакорд са обртајима, прекомјерни (без обртаја), доминантни септакорд са обртајима, велике и мале дурске септакорде у основном облику, умањени септакорд и тврдо умањени трозвук и септакорд;	- процијени сам себе и свој рад на интонирању и опажању трозвука и четворозвука и у раду на хармонским везама.	- ради на препознавању и интонирању појединачних тонова трозвука и четворозвука (сопран, бас, тон у средини,...); - ради на интонирању и опажању кратких мотива у вишегласју (горње или доње дионице); - ради на интонирању акорада навише и наниже од слободно датог тона (дурски, молски и квинтакорд умањеног трозвука са обртајима, прекомјерни (без обртаја), и свих врста септакорда у основном облику, малог дурског у обртајима и тврдо умањени; - користи примјере из литературе у циљу упознавања ученика са одређеним стиливима у умјетничкој музици и елеменатима који га чине (музичко образовање); - систематски и методички развија способност учествовања у двогласним и вишегласним вокалним и вокално-инструменталним композицијама, народним и примјерима из литературе (бочно, супротно, паралелно кретање);

		- да сукцесивно интонира тонове акорда на више и на ниже.		- ради на развоју хармонског слуха; - примјењује ИКТ у настави; - ради на интонирању сложенијих акордских склопова на основу ученицима познатог музичког материјала.
- Опажање мјере и тонског рода (народних пјесама и примјера из литературе извођених од стране наставника или помоћу ИКТ)	- разумије природу и карактер мјера, које су планиране у трећем разреду СМШ; - зна да препозна мутацију.	- одреди врсту ритма, тонски род и мјеру пјесме или композиције коју изводи наставник или се слуша са носача звука или ИКТ; - опази тонски род.	- процјени сам себе и свој рад; - процјени своје дигиталне компетенције.	- ради на опажању мјере и тонског рода (народних пјесама и примјера из литературе извођених од стране наставника, са носача звука или ИКТ); - примјењује ИКТ у настави; - користи примјере из српске традиционалне народне и црквене музике, као и музике других народа и народности, у циљу упознавања и очувања традиције, идентитета и естетског пјевања.
ДИКТАТИ - Записивање дијатонских и алтерованих тонова у једном и два линијска система (широки регистар) одређеног тоналитета	- препозна и именује (солмизацијом и абецедом) и све тонске висине у виолинском и бас кључу; - брзо примјењује многостраност љествичних тонова.	- запише појединачне тонове у једном и два линијска система (виолински и бас кључ) у одређеном тоналитету (који се обнавља или обрађује) у свим регистрима.	- процијени сам себе и свој рад.	- инсистира на познавању мотива за утврђивање скокова у одређени ступањ тоналитета укључујући и алтероване тонове; - инсистира на томе да у редослиједу и начину обнављања тоналитета доминира звучна (аудитивна) поставка; - примјењује ИКТ у настави.

- Записивање групе тонова, мотива и фраза у једном или два линијска система у тоналитету или модусу који се обнавља или обрађује. - Записивање главних мотива или тема из умјетничке музике помоћу ИКТ	- запише напамет научене мотиве за скокове у одређени ступањ лествице; - да усвојене мелодијско-ритмичке мотиве примијени у диктатима (усмено и писмено).	- запише кратка мелодијско-ритмичка кретања и скокове у тоналитету (модусу) и примјерима из традиционалне и умјетничке музике који се обрађују; - да запише српску народну пјесму коју је претходно научио.	- процијени сам себе и свој рад.	- да диктира групе тонова и мотива (скокова у одређени ступањ лествице), мутационих мотива, модулационих мотива; - користи примјере из српске традиционалне народне музике, као и музике других народа у раду на диктатима; - ради на сталном прожимању рада на диктатима и пјевању с листа; - ради на диктатима форме до четири такта у којима долази до промјене мјере и темпа и изједначавања јединице бројања.
- Записивање апсолутних висина тонова	- именује појединачне тонове из хроматског низа e^1 до d^2 водећи рачуна о искључивости једностраног абecedног именовања појединих тонова у низу од h до d^2.	- запише апсолутне висине тонова у обиму h- e^1; a^1-d^2; e^1-a^1; e^1-d^2	- процијени сам себе и свој рад.	- ради систематично и континуирано на усменим и писменим диктатима апсолутних висина тонова у обиму од h до d^2. (наставник тражи од ученика да записују искључиво es^1, а никако dis^1, који не припада ниједном од транспонујућих низова квартног обима); - примјењује ИКТ у настави; - континуирано ради на развоју релативног и апсолутног слуха.

- Записивање штимова датих од камертона	- зна да именује тонове штимова од камертона (тоналитета који се обрађују).	- запише штимове тоналитета који су обрађени.	- процијени сам себе и свој рад.	- систематично и методички ради на усменим и писменим диктатима штимова од камертона (тоналитета који се обрађују).
- Записивање двослојних музичких примјера - Записивање горњег или доњег фактурног слоја двогласног примера - Записивање двогласних диктата рађених у слободној полифонији	- именује љествичне интервале, хармонске и интервале од слободно датог тона, навише и наниже.	- опази и запише највиши или најнижи фактурни слој одређеног двослојног полифоног или хомофоног музичког примјера; - опази и запише двозвук/интервал у тоналитету и од слободно задатог тона; - запише кратак двогласни диктат.	- процијени сам себе и свој рад на записивању двослојних музичких примјера.	- систематично и методички ради на усменим и писменим диктатима полифоних и хомофоних кратких двослојних музичких примјера и двозвука/интервала; - стално ради на повезивању двослојних мелодијско-ритмичких диктата и двогласном пјевању; - ради на интонирању и опажању интервала до дециме, навише и наниже.
- Записивање каденце (вариране ритмички и мелодијски) разложене и аутентичне, симултано	- именује главне ступњеве и функције тоналитета; - именује абecedом различите варијанте каденце у дур-мол и модалном систему.	- запише плагалне и аутентичне каденце (вариране ритмички и мелодијски); - интонира каденце у модалном музичком систему.	- процијени сам себе и свој рад.	- систематично и методички ради на опажању и записивању различитих варијанти каденце; - развија код ученика музичку креативност; - рад на импровизацији; - примјењује ИКТ у настави.

- Записивање народне пјесме са текстом, - Записивање главних мотива или тема из умјетничке музике	- препозна обрађене народне пјесме и примјере из умјетничке литературе.	- запише народну пјесму са текстом, главни мотив или тему из умјетничке музике коју изводи наставник или се емитује са носача звука или ИКТ; - да на основу музичке меморије запише тему из умјетничке музике – аутодиктат.	- процијени сам себе и свој рад; - да свјесно идентификује (усмено или писмено) примјере из литературе као и да исте емотивно и естетски доживи.	- ради на томе да ученици записују народне пјесме са текстом, главне мотиве или теме из умјетничке музике које интерпретира он сам или бивају емитовани са носача звука; - користи ИКТ у настави; - користити примјере из литературе у циљу упознавања ученика са одређеним стилизовима у умјетничкој музици и елементима који га чине (музичко образовање и васпитање); - ради на аутодиктатима.
- Записивање једногласних мелодијских диктата (примена различитих тонских боја инструмената)	- препозна и именује тоналитет у коме се изводи мелодијски диктат.	- запише једногласни мелодијски диктат, свира по двотактима или фразама у оквиру градива из области мелодике (репродукованих са различитих музичких инструмената); - препозна и идентификује боје инструмената.	- процијени сам себе и свој рад на записивању једногласних мелодијских диктата.	- константно ради на једногласним мелодијским диктатима; - свира диктате по двотактима и фразама у оквиру градива из области мелодике; - примењује у раду на диктатима и друге тонске боје музичких инструмената; - примјењује ИКТ у настави; - свира „вергл“ дикта: т - ради на развоју музичке меморије.

- Записивање највишег или најнижег фактурног слоја у зависности од регистра акордске пратње - записивање хармонских веза	- изврши хармонску анализу вишегласног инструктивног примјера или примјера из умјетничке литературе.	- пјева, опажа и запише строге хармонске везе основних хармонских функција и њихових замјеника; - приликом рада на хармонској анализи опажа или препознаје хармонска кретања уз помоћ гласовне репродукције у себи.	- процијени сам себе и свој рад.	- систематски и методички развија код ученика хармонски слух; - ради на интонирању акорада и хармонских веза; - ради на опажању и записивању акорада; - ради на опажању и записивању хармонских веза; - примјењује ИКТ у настави.
- Записивање ритмичких мотива (према принципу "Дандело", или на задатим тоновима дурског или молског пентахорда – септахорда) - Записивање ритмичких диктата на једној линији	- препозна и именује ритмичке врсте и ритмичке фигуре обрађене у првом, другом и трећем разреду СМШ.	- запише ритмичке мотиве и диктате према принципу "Дандело" и на једној линији; - компонује диктате; - запише фолклорне ритмове (метаритам) на неколико тонова (задатим тоновима дурског или молског пентахорда – септахорда).	- реално процјењује лични ангажман и напредак у раду на записивању ритмичких мотива.	- ради на ритмичким диктатима према принципу "Дандело" – ритмички диктати на слободним трихордима; - ради на ритмичким диктатима који се записују на једној линији; - ради на фолклорним ритмичким диктатима на задатим тоновима дурског или молског пентахорда – септахорда; - ради на слушању музике и записивању ритмичке окоснице дијелова слушаних примјера.
Интеграција				
Корелација са стручним предметима.				
Извори				
- Уџбеници које је одобрило Министарство просвјете и културе Републике Српске; - Друга стручна и теоријска литература (стручни часописи, приручници, збирке, видео и аудио записи, интернет и сл).				

Оцјењивање
Оцјењивање се врши у складу са Законом о средњем образовању и васпитању и Правилником о оцјењивању ученика у настави и полагању испита у средњој школи. О техникама и критеријима оцјењивања ученике треба упознати на почетку изучавања модула.

Струка (назив):	КУЛТУРА И УМЈЕТНОСТ	
Занимање (назив):	МУЗИЧКИ САРАДНИК – ТЕОРЕТИЧАР	
Предмет (назив):	СОЛФЕЂО	
Опис (предмета):	ГЛАВНИ ПРЕДМЕТ (ВЈЕЖБЕ)	
Модул (наслов):	РИТАМ	
Датум: 2023. г.	Шифра:	Редни број: 08
Сврха		
Развијање ритмичких способности ученика за гласовну и мануелну репродукцију ритмичких врста и фигура предвиђених програмом за трећи разред средње музичке школе, као и за идентификацију истих.		
Специјални захтјеви / Предуслови		
Завршен други разред средње музичке школе. Обавезно прожимање рада на сва три модула/пет предметних подручја, на сваком часу.		
Циљеви		
- континуирани развој слуха, музикалности, опште, музичке и емоционалне интелигенције, различитих когнитивних способности, рад на музичкој меморији као и развијање интересовања и љубави према музици и умјетности уопште; - стицање нових, координација и систематизација усвојених знања, искустава и вјештина у функцији схватања, перцепције, рецепције, репродукције и продукције музике, - развијање ритмичког слуха и ритмичких способности ученика за гласовну и мануелну репродукцију ритмичких врста и фигура предвиђених програмом за други разред СМШ, као и за идентификацију истих; - неометано повезивање перцепције и рецепције музике: од нотне слике до звука и од звука до нотне слике (записа). (Оспособљавање ученика да гласом изведу нотни текст <i>a prima vista</i> и да звук, који чују, могу свјесно да идентификују); - корелација и интеракција наставе солфеђа са инструменталном наставом, наставом соло пјевања, хора и наставом теоријских предмета.		
Теме		

1. Утврђивање ритмичких врста и фигура постављених у претходном музичком школовању
2. Поставка ритмичких врста и фигура у трећем разреду СМШ
3. Рад на мјерама метаритма са једним и два тродјела и хоризонталној полиметрији метаритма
4. Опажање и одређивање ритмичке/метричке врсте изоритма и метаритма
5. Хоризонтална полиметрија изоритма са изједначавањем јединице бројања и промјенама темпа
6. Равномјерно читање (хоризонтално и вертикално) са промјенама кључева - увод у алт-кључ
7. Рад на ритмичком вишегласју
8. Мануелна репродукција (једногласна и двогласна)
9. Препознавање ритмичких мотива
10. Парлато – ритмичко читање – инструктивни примјери и примјери из инструменталне и вокалне литературе

Тема	Исходи учења			Смјернице за наставнике
	Знања	Вјештине	Личне компетенције	
	Ученик је способен да:			Наставник треба да:
1. Утврђивање ритмичких врста и фигура постављених у претходном музичком школовању	- зна да препозна и именује ритмичке врсте и фигуре постављене у претходном музичком школовању.	- аудитивно и визуелно препозна и интерпретира ритмичке врсте и фигуре постављених у претходном музичком школовању: дводјелне, тродијелне, четвородијелне и осмодијелне подјеле; пунктиране и обрнуто пунктиране фигуре; синкопе; контртан; супротстављање пунктираног ритма и триоле, тродијелни ритмови са простом диобом тродијела; пунктиране фигуре, са и без узмаха и неправилне ритмичке групе.	- процијени сам себе и свој рад; - примјењује стечена знања и вјештине из овог модула на остале области, нарочито на интерпретацију музике.	- ради на утврђивању ритмичких врста и ритмичких фигура постављених у претходном музичком школовању, што ће даље пружити добру основу за надоградњу и наслојавање новог градива предвиђеног програмом за III разред СМШ; - звучно демонстрира, визуелно прикаже и објасни ритмичке фигуре; - стално прожима рад на свим елементима наставе солфеђа (мелодика, интонирање и опажање, диктати, ритам, теорија музике, слушање музике и деље музичко стваралаштво) и да практикује рад кроз више дисциплина наставе ритма, које се узајамно преплићу (равномјерно читање, тактирање, мануелна репродукција, ритмичко читање-парлато, ритмички диктати према "принципу

				Дандело" и на задатим тонским низовима) како би се обезбиједио квалитетан, динамичан и успјешан рад.
2. Поставка и утврђивање неправилних ритмичких група на јединици бројања: (триола, дуола, квартола, квинтола, секстола и септола); - Поставка и утврђивање триоле на дијелу, на двије и четири јединице бројања: - Дуола и квартола на три јединице бројања	- препозна и именује ритмичке фигуре постављене на настави солфеђа у III разреду СМШ.	- благодарећи звучној представи, лакше препозна, савлада, схвати и репродукује одређене ритмичке врсте и фигуре, те да перципиране појаве претвори у нотну слику.	- развија одговорност према раду и схвата важност континуираног рада.	- поставка осмодјелне подјеле јединице бројања; рад са групом тонова са јасном и двосмисленом ритмичком физиономијом (визуелно сличне фигуре, а звучно различите и обрнуто), супротстављање пунктираног ритма и триоле, тродијелни ритмови просте диобе тродјела и пунктиране фигуре са и без узмаха, поставка дуоле и квартоле на јединици бројања у тродијелним ритмовима, триола на јединици и дијелу јединице бројања; - се у настави руководи основним принципом рада, од звука према нотној слици и тумачењу.
3. Рад на мјерама метаритма са једним и два тродјела – Рад на хоризонталној полиметрији метаритма - Рад на брзим и умјереним темпима	- разликује термин метаритам од термина изоритам; - наведе и објасни мјере: 7/8, 5/8 и 9/8; - наведе и објасни мјере: 8/8 и 10/8; - наведе и објасни мјере: 11/8 и 12/8;	- да на основу научених мелодијских клишеа (народних пјесама) за поставку метаритма опажа и изводи (гласовном и мануелном репродукцијом) инструктивне ритмичке примјере као и народне пјесме у мјерама: 7/8, 5/8, 9/8, 8/8, 10/8, 11/8 и 12/8.	- процијени сам себе и свој рад.	- кроз народне пјесме и инструктивне ритмичке примјере и вјежбе постави и приближи ученицима народне ритмове: 5/8, 7/8, 9/8, 8/8, 10/8, 11/8 и 12/8; - ради на опажању и интонирању инструктивних ритмичких примјера као и народних пјесама у мјерама: 7/8, 5/8, 9/8, 8/8, 10/8, 11/8 и 12/8.

	- изводи примјере метаритма у брзим и умјереним темпима.			
4. Опажање и одређивање ритмичке/метричке врсте изоритма и метаритма	- зна да креира примјере у метаритму са једним и два тродјела; - прикаже и објасни различите метричке ознаке и њихове јединице бројања; - разликује ритмички од метричког акцента.	- на основу саслушаног примјера уз тактирање одреди мјеру; - аудитивно (помоћу тактирања) и визуелно препозна и интерпретира различите ритмичке/метричке врсте изоритма; - опажа и одреди акценте и метричке врсте (метаритам) у народним пјесмама према пјевању наставника или са носача звука или ИКТ.	- процијени сам себе и свој рад у познавању изоритма и метаритма.	- кроз примјере из умјетничке музике и инструктивне ритмичке примјере и вјежбе приближи ученицима изоритам; - прикаже начине тактирања и примјењује их, те да посебну пажњу посвети јасним и прецизним покретима руке при тактирању, како се ови покрети не би претворили у диригентске; - кроз народне пјесме и инструктивне ритмичке примјере и вјежбе приближи ученицима народне ритмове.
5. Хоризонтална полиметрија изоритма са изједначавањем јединице бројања - Промене мјере и темпа	- зна да објасни појам хоризонтална полиметрија изоритма; - са лакоћом прелази из мјере у мјеру уз одржавање једнаке пулсације јединица бројања.	- способан да одржава равномерно извођење јединице бројања приликом извођења примјера у којима је присутна полиметрија изоритмичких врста ритма; - способан да изводи и памти различита темпа у оквиру истог примјера.	- процијени сам себе и свој рад на хоризонталној полиметрији изоритма.	- ученицима објасни, теоријски и практично, ради са ученицима на примјерима са хоризонталном полиметријом изоритма и изједначавањем јединице бројања; - са ученицима увјежбава примјере који садрже у себи промјене темпа; - помаже ученицима да кроз вјежбање науче напамет темпа извођења;

				- кроз разновсне примјере ученике доведе до способности изједначавања јединица бројања.
6. Равномјерно читање (хоризонтално и вертикално) са промјенама кључева. - Увод у алт-кључ	- разумије и објасни равномјерно читање и корални ритам у различитим кључевима (виолински, бас и алт-кључ).	- да са више лакоће, гласовно репродукује, у различитим темпима, инструктивне примјере као и примјере из литературе за равномјерно читање у различитим кључевима (виолински, бас и алт кључ); - равномјерно чита примјере са вертикалним акордским склоповима.	- процјени сам себе и свој рад на равномјерном читању.	- води рачуна да приликом равномјерног читања (ритмичког читања и пјевања мелодијских примјера) ученици не враћају поглед уназад (регресија), на тај начин обезбјеђује се сналажење у групном музицирању, нарочито у хору и оркестру; - равномјерно читање по вертикали - акордских склопова; - ученике уведе у алт кључ; - објасни ученицима однос између метрономских ознака и италијанских (најчешће) израза за карактер музичког дјела. - ради на пјевању примјера у алт-кључу.
7. Рад на ритмичком вишегласју	- зна да компоује један ритмички слој у двослојном ритмичком примјеру.	- учествује у извођењу ритмичких примјера једнослојне, двослојне и вишеслојне фактуре.	- процјени сам себе и свој рад на ритмичком вишегласју.	- систематски и методички развија способност учествовања у двогласним и вишегласним вокалним и вокално-инструменталним композицијама народним и примјерима из литературе.
8. Мануелна репродукција ритма	- препозна и именује ритмичке врсте и ритмичке фигуре обрађене у првом, другом и	- мануелном репродукцијом изводи ритмичке врсте и фигуре предвиђене за обраду у трећем разреду СМШ.	- процјени сам себе и свој рад на мануелној репродукцији ритма.	- систематски и методички развија способност учествовања ученика у мануелној репродукцији једноставнијих ритмичких примјера једнослојне, двослојне и вишеслојне фактуре;

	трећем разреду СМШ.			- користи мануелну репродукцију за рад на интерпретацији ритмичких вишегласних примјера.
9. Опажање и записивање ритмичких мотива и диктата.	- препозна и именује обрађене ритмичке врсте и ритмичке фигуре; - зна да примјер записан према принципу „Дандело“ транскрибује у примјер за мануелну репродукцију и обрнуто	- препозна и запише кратке ритмичко-мелодијске мотиве (фразе); - запише ритмичке мотиве и диктате према принципу "Дандело"; - запише ритмичке мотиве и диктате на једној линији.	- реално процјењује лични ангажман и напредак.	- примјењује рад на препознавању ритмичко-мелодијских мотива (усмено и писмено); - ради на ритмичким диктатима према принципу "Дандело"; - ради на ритмичким диктатима који се записују на једној линији; - ради са ученицима на транскрибовању примјера према принципу „Дандело“ у примјере за мануелну репродукцију и обрнуто; - примењује рад на слушању музике у раду на записивању ритма.
10. Парлато – ритмичко читање – инструктивни примјери са обиљеженим темпима (италијанске ознаке за карактер и метрономске ознаке), акцентима, фразама и са промјеном кључева и темпа. - Ритмичко читање примјера из	- препозна и именује ритмичке врсте и ритмичке фигуре обрађене у првом, другом и трећем разреду СМШ.	- гласовно, уз прецизно тактирање, репродукује инструктивне и примјере из литературе (инструментане и вокалне) за ритмичко читања – <i>a prima vista</i> (водећи при том рачуна о свим компонентама који чине једну музичку интерпретацију цјеловитом).	- реално процјењује лични ангажман и напредак; - тежи непрекидном усавршавању.	- систематски и методички води наставу ритма (укључујући све наведене дисциплине наставе ритма, које треба да се стално прожимају) како би дошао до крајњег циља из области ритма: течно, тачно, лако и изражајно читање нотног текста са разумијевањем; - систематски и методички развија способност учествовања ученика у двогласним и вишегласним вокалним и вокално-инструменталним композицијама

инструменталне и вокалне литературе				народним и примјерима из умјетничке литературе; - ученике извјежба да у самом читању с листа примијене све научено, чиме се суштина солфеђа, као предмета у служби другим предметима, а посебно инструмента и гласа, потпуно испуњава.
Интеграција				
Корелација са стручним предметима.				
Извори				
- Уџбеници које је одобрило Министарство просвјете и културе Републике Српске; - Друга стручна и теоријска литература (стручни часописи, приручници, збирке, видео и аудио записи, интернет и сл).				
Оцјењивање				
Оцјењивање се врши у складу са Законом о средњем образовању и васпитању и Правилником о оцјењивању ученика у настави и полагању испита у средњој школи. О техникама и критеријима оцјењивања ученике треба упознати на почетку изучавања модула.				

Струка (назив):	КУЛТУРА И УМЈЕТНОСТ	
Занимање (назив):	МУЗИЧКИ САРАДНИК - ТЕОРЕТИЧАР	
Предмет (назив):	СОЛФЕЂО	
Опис (предмета):	ГЛАВНИ ПРЕДМЕТ (ВЈЕЖБЕ)	
Модул (наслов):	ТЕОРИЈА И ЗВУК	
Датум: 2023. г.	Шифра:	Редни број: 09
Сврха		
Развијање способности, перцепције, рецепције, интерпретације и разумијевања музичких садржаја предвиђених наставним програмом за трећи разред СМШ. Трајно усвајање знања и вјештина из области теорије музике.		
Специјални захтјеви / Предуслови		
Завршен други разред средње музичке школе. Обавезно прожимање рада на сва три модула/пет предметних подручја, на сваком часу.		
Циљеви		
- трајно усвајање знања из области теорије музике; - постављање сигурне основе за даље изучавање хармоније, контрапункта, музичких облика и напредовања у солфеђу; - развијање способности брзог музичког, логичког, креативног и апстрактног мишљења, уопштавања и закључивања из области теорије музике; - сигурно, лако и брзо тумачења и извођења нотног текста; - континуирани развој музичког слуха, музикалности, опште и музичке интелигенције, различитих когнитивних способности, рад на развоју музичког мишљења и музичке меморије као и развијање интересовања и љубави према музици и умјетности уопште; - стицање нових, координација и систематизација усвојених знања, искустава и вјештина у функцији схватања, перцепције, рецепције, репродукције и продукције музике; - развијање способности разумијевања музичког садржаја. Упознавање, савладавање и „озвучавање“ основних појмова из теорије музике, који су предвиђени за обраду програмом за трећи разред средње музичке школе; - неометано повезивање перцепције и рецепције музике: од нотне слике до звука и од звука до нотне слике (записа). Оспособљавање ученика да гласом изведу нотни текст <i>a prima vista</i> и да звук, који чују, могу свјесно да идентификују.		

Теме				
1. Алтерације, мутације и модулације 2. Народна мелодика и фолклорни ритмови 3. Модуси 4. Пентатоника 5. Умањена терца 6. Интервали 7. Акорди (квинтакорди и септакорди, D7 са обртајима) 8. Алтеровани акорди дијатонског типа (фригијски квинтакорд и наполитански сектакорд) 9. Хармонске прогресије 10. Међусобни односи између метра, темпа и карактера композиције 11. Неправилне ритмичке групе 12. Алт-кључ				
Тема	Исходи учења			Смјернице за наставнике
	Знања	Вјештине	Личне компетенције	
	Ученик је способан да:			
1. Алтерације, мутације и модулације.	- да лако и брзо ради на многостраности тонова - зна да наведе „стабилне“ алтерације у тоналитетима који се обрађују; - са већом лакоћом препозна, схвата и дефинише различите музичке појаве током перцепције и репродукције;	- интонира и опажа алтероване тонове, уколико их схвати као вјештачке вођице у односу на већ добро познате дијатонске тонове у лествици, додајући им, у свијести, карактеристично звучање појединих модалних обрта; - кроз вјежбе многостраности тонова	- процијени сам себе и свој рад; - примјењује стечена знања и вјештине из овог модула на остале области, нарочито на интерпретацију музике; - развија одговорност према раду и схвата важност континуираног рада;	- уведе ученике у проблематику алтерација, објасни њихов вођични однос у односу на већ утврђене дијатонске тонове и њихове функције, укаже ученицима на разлику између тонално стабилних и тонално лабилних алтерација, као и да перманентно истиче модалну „боју“ појединих алтерованих тонова и тонских низова, истрајавајући, тако, на веома битном повезивању звука, нотне слике и тумачења; - неопходан је и сталан рад на техничким вјежбама за чисто интонирање које се транспонују у предвиђене тоналитете;

	- зна да наведе „лабилне“ алтерације; - зна да разликује дијатонске и хроматске модулације; - зна да изврши мутацију одређене љествице и примјера.	боље савлада појам функционалности; кроз пјевање повеже специфичну звучност споредних ступњева са теоријским тумачењима; - зна да у инструктивним примјерима и примјерима из умјетничке литературе препозна дијатонске и хроматске модулације; - препозна мутацију.	- много боље разумије логику дур-мол система и да оствари директан приступ свакој од његових љествица на основу збира предзнака.	- стално ради на функционалном начину размишљања; - примјењује ИКТ у настави; - помогне ученику да доживи разлику између мелодијских покрета који остају унутар одређених тоналитета у односу на оне код којих долази до промене; - објасни разлику између дијатонске и хроматске модулације; - утврди појам и рад на мутацијама; - ради са ученицима на анализи примјера из умјетничке литературе.
2. Народна мелодика и фолклорни ритмови	- зна да наведе и именује од слободно задатог тона љествице фолклорног изворишта које су обрађене; - зна да именује и транспонује љествице фолклорне грађе.	- пјева, свира, препознаје и записује народну мелодику са нашег поднебља, свјестан другачијих законитости традиционалне музике у односу на класичну; - зна да на основу нотног записа одреди мјеру; - зна да наведе и разликује различите мјере метаритма.	- емотивно изводи и доживљава традиционалне народне пјесме.	- укаже ученику на специфичности мелодике и ритмова народних напева (нпр. однос између дводјела и тродјела); - обради довољан број различитих једногласних и вишегласних примјера; - задаје домаће задатке ученицима.
3. Модуси	- зна да именује и транспонује модусе;	- систематизује модусе као „истоимене“ са дуром		- да се у обради модуса држи принципа рада „од познатог ка непознатом“ и смјера наставе

	- зна да наведе карактеристичне тонове за модусе који су обрађени; - зна да брзо именује тетрахорде модуса.	и моллом, те тако и да их пјева и препознаје са лакоћом, као и да сигурно записује или по слуху свира композиције модалног садржаја.	- много боље разумије логику модалног система.	од звука ка нотној слици и тумачењу те да исте представи као дур или мол са по једним алтерованим тоном, јер се једино тако може постићи сигурно пјевање модалне мелодике, лако препознавање, записивање и свирање по слуху; - ради на именовању тетрахорде модуса.
4. Анхемитонска пентатоника.	- зна да именује анхемитонске пентатонске љествице од задатог тона навише и наниже.	- повеже већ постојеће искуствоса пентатоником, са пјевањем, свирањем и записивањем.	- процијени сам себе и свој рад на пентатоници.	- кроз импровизације и вишегласје, помогне ученицима да лично доживе пентатонику; - задаје домаће задатке ученицима.
5. Умањена терца	- зна да именује умањене терце од било ког задатог тона; - зна да објасни теоријску разлику између умањене терце и велике секунде.	- чистије пјева и свира, будући да ће бити свјестан да је умањена терца мања од велике секунде, али и да све боље у диктату разазнаје разлике између тонова који подлијежу енхармонској замјени, као и да лако именује поменуте интервале од сваког задатог тона.	- реално процјењује лични ангажман и напредак; - тежи непрекидном усавршавању.	- уз помоћ адекватних техничких вјежби и хармонске подршке доведе ученика до чисте интонације, указујући му упорно на потпуно различиту природу ових двају енхармонских интервала; - да тражи од ученика да транспонује наведене техничке вјежбе и у друге тоналитете.
6. Интервали	- зна да именује и препозна интервале у примеру који се обрађује;	- знање програмом предвиђеним о интервалима повезује са интонирањем и опажањем скокова у одређене ступњеве;	- процијени сам себе и свој рад; - процијени своје дигиталне компетенције.	- ради на теоријском утврђивању знања о интервалима паралелно са радом на интонирању и опажању; - почне са систематизацијом интонирања и опжања интервала (до октаве у односу на

	- зна да препозна и именује интервале навише и наниже од задатог тона до дециме.	- брзо гради интервале навише и наниже од задатог тона до дециме.		камер-тон, до дециме без везивања за камер-тон), дајући јасна упутства везано за скокове, са камертоном као доњим или горњим тоном интервала, али и са удаљењем од истог.
7. Акорди (квинтакорди и септакорди, D7 са обртајима)	- зна да гради акорде од слободно датог тона, навише и наниже: дурски, молски и квинтакорд умањеног прекомерног трозвука са обртајима;	- зна да гради акорде, интонира, препознаје, свира по слуху и записује; - зна да гради све врсте септакорда у основном облику и малог дурског у обртајима,	- примјењује стечена знања и вјештине из домена рада на акордима у интерпретацији инструктивних и примјера из умјетничке литературе.	- научи ученике како да помоћу ланца дурских квинтакорда олакша рад на брзом именовању доминантине доминанте; - научи ученике како да помоћу доминантног септакорда лако изграде тврдо умањени септакорд; - добро утврди познавање састава акорада и навише и наниже, тражећи изговор и интонирање у оба смјера и са тачном оријентацијом у односу на камертон или у оквиру тоналитета; ученику представи јасне шеме и карактеристике појединих акорада и њихових обртаја.

8. Алтеровани акорди дијатонског типа (фригијски квинтакорд и наполитански сектакорд). - алтерован акорд хроматског типа – тврдо умањени квинтакорд и септакорд	- у нотном тексту свјесно „чује“, а током диктата „види“ фригијски квинтакорд и наполитански сектакорд, као и да то непосредно искуство са звуком поменутих акорада пренесе на наставу хармоније, музичких облика, инструмента и др; - зна да именује тврдо умањене трозвуке и септакорде од доминанте.	- интонира и опажа алтероване акорде дијатонског и хроматског типа; - зна да гради тврдо умањени трозвук и септакорд помоћу доминантног септакорда.	- примјењује стечена знања и вјештине из домена рада на алтерованим акордима у интерпретацији инструктивних и примјера из умјетничке литературе.	- кроз анализу адекватних нотних примјера из умјетничке и инструктивне литературе повезује знања из теорије са практичном примјеном; - континуирано и перманентно увјежбава са ученицима одређене музичке појаве, дефиниције и термине кроз различите наставне дисциплине и вјежбе; - развија код ученика музичку креативност и стваралаштво; - ученицима, и у овом случају, укаже на префињену симетрију, која влада у музици, чиме ће их охрабрити да учењу приступају са разумијевањем тог савреног реда у музици, не као огромном мноштву неповезаних чињеница, већ као складном систему крајње логично повезаних елемената; - уведе ученике у савремену терминологију, што ће им обезбиједити бољу интерпретацију; - примјењује ИКТ у настави, - инсистира на звуку и именовању датих акорада, односно тонова који их сачињавају, (уз теоријска објашњења), као и на транспозицији примјера,
---	---	---	---	--

9. Хармонска прогресија	- повеже многостраност квинтакорада са многостраношћу септакорада, да уочи модулацију и мутацију у оквиру вишегласја.	- зна да препозна и идентификује хармонске прогресије. - аудитивно опажа и идентификује обрађене хармонске веза. - самостално изврши хармонску анализу композиције коју изводи на главном предмету.	- примјењује стечена знања и вјештине из домена рада на хармонским прогресијама; - примјењује стечена знања у раду на хармонској анализи.	- наставник треба да да јасна теоријска објашњења, да техничке вјежбе комбинује са примјерима из литературе, као и да уведе ученика у слободан приступ хармонским везама и хармонским прогресијама; - ради са ученицима хармонске и формалне анализе примјера из умјетничке литературе; - упознаје ученике са стилским карактеристикама одређених епоха и композитора.
10. Међусобни односи између метра, темпа и карактера композиције	- познаје италијанске ознаке за карактер композиције које су планиране за савладавање у трећем разреду СМШ.	- запамти, препозна и користи поједина темпа и примењује их у читању и пјевању с листа, без употребе метронома, као и да, при том, да одговарајући карактер одређеним композицијама.	- процијени сам себе и свој рад на познавању односа између метра, темпа и каактера композиције.	- укаже ученику на могућност савлађивања и запамћивања темпа учењем појединих мелодијских етида, као и да објасни везу између метра, темпа и карактера компотиције; - повремено и по потреби користи метроном; - упозна ученике са ознакама за карактер које се обрађују у трећем разреду СМШ; - задаје домаће задатке ученицима.
11. Неправилне ритмичке фигуре	- зна да препозна и идентификује неправилне ритмичке фигуре.	- зна да интерпретира неправилне ритмичке фигуре планиране са савладавање и утврђивање у трећем разреду СМШ.	- процијени сам себе и свој рад на неправилним ритмичким групама.	- буде веома јасан у објашњењу принципа приступа у савладавању неправилних ритмичких фигура; - упорно ради на увјежбавању неправилних ритмичких фигура и буде сигуран у то да је ученик схватио све финесе изнесене у датим примјерима, посебно када је ријеч о

				техничким вјежбама у раду на савладавању неправилних ритмичких фигура.
12. Алт-кључ	- зна да транспонује у алт-кључу.	- чита, пјева, свира и транспонује у новом и уз помоћ новог кључа; - памти оријентационе тонове: оса симетрије, положаји трозвука на линијама и, нарочито, квартни тонови од тона c^1 навише и наниже.	- процијени сам себе и свој рад на алт-кључу.	- помогне ученику да разумије нови кључ и предности познавања истог; - да приликом рада на транспоновању примењује визуелни принцип учења – никако не транспонује за секунду, већ да потпуно избјегне виолински кључ као својеврсну подштапаницу; - инсистира на памћењу оријентационих тонова: оса симетрије, положаја трозвука на линијама и, нарочито, квартних тонова од тона c^1 навише и наниже.
Интеграција				
Корелација са стручним предметима.				
Извори				
- Уџбеници које је одобрило Министарство просвјете и културе Републике Српске; - Друга стручна и теоријска литература (стручни часописи, приручници, збирке, видео и аудио записи, интернет и сл).				
Оцјењивање				
Оцјењивање се врши у складу са Законом о средњем образовању и васпитању и Правилником о оцјењивању ученика у настави и полагању испита у средњој школи. О техникама и критеријима оцјењивања ученике треба упознати на почетку изучавања модула.				